

Bernard R., Buczyński P., Łabędzki A., Tończyk G. 2002. *Odonata wazki. W: Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (red. Głowaciński Z.). Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.

Buczyński P. 2001. *Wazki (Insecta: Odonata) torfowisk wysokich i przejściowych środkowo-wschodniej Polski*. Praca doktorska, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie.

Jażdżewska T., Wiedeńska J. 1992. *Pijawki Hirudinea. W: Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (red. Głowaciński Z.). Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN, Kraków.

Jażdżewska T., Wiedeńska J. 2002. *Hirudinea Pijawki. W: Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (red. Głowaciński Z.). Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.

Uwagi o występowaniu węza Eskulapa *Elaphe longissima* w Złotym Potoku na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej

Po raz pierwszy stwierdzono węza Eskulapa na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej już w XIX wieku. W roku 1857 jednego osobnika złowili przyrodnik prof. Antoni Ważycki i Adam Wiślicki przebywający wówczas w Złotym Potoku. Jest to zarazem pierwsza informacja o występowaniu tego gada na ziemiach polskich. Nieco później odkryto stanowiska na Roztoczu (Walecki 1883), Doniesienia z I połowy XX w. są bardzo skąpe, a ich autorzy powoływali się jedynie w swoich pracach na znalezisko tego rzadkiego węza z 1857 r. (np. Bayer 1948, Taborski 1959). Tylko jeden okaz dowodowy z XIX w. i brak późniejszych obserwacji gatunku w okolicach Częstochowy pozwalały wnioskować, że to izolowane stanowisko przestało istnieć, „mniej więcej na przełomie XIX i XX w.” (Głowaciński, Szynklar 2001).

Obserwacje węza Eskulapa wkrótce po zakończeniu II wojny światowej pozwalają na uściślenie poglądów o czasie wymarcia tutejszej populacji. Od 1960 r. w złotopotockich lasach prowadził obserwacje i badania Leon Kowalewski. Wprawdzie osobiście nie potwierdził dalszego występowania tego węza, ale od miejscowych leśników dowiedział się, że ten najrzadszy krajowy wąż był sporadycznie widywany jeszcze do 1953 r. (Kowalewski 1988).

Zmianek tych nie należy lekceważyć, ponieważ potwierdzają je późniejsze relacje Stanisława Kuci, który w tamtym okresie przez wiele lat interesował się tutejszą fauną. Wspomina on, że w latach 1946–1950 kilka

krotnie obserwował węza Eskulapa w okolicznych lasach. Szczegółowe opisy widzianych osobników, ich zachowania, a także środowiska, upewniają nas o wiarygodności tych informacji.

Spotkane węze prowadziły typowo nadrzeczny tryb życia: obserwowane były bowiem na konarach i gałęziach drzew, nad powierzchnią ziemi. Przebywały one w środowisku bardzo urozmaiconym, zwłaszcza w prześwietlonych i nasłonecznionych drzewostanach bukowych i dębowych, zlokalizowanych w Dolinie Wiercicy i jej najbliższym otoczeniu. Węze te były jednakże bardzo nieliczne. Spotykano je bowiem stosunkowo rzadko i przypadkowo, w porównaniu do licznie wówczas występujących gatunków: zmił zygzakowatej *Vipera berus*, zaskrońca zwyczajnego *Natrix natrix*, a nawet gniewosza plamistego *Coronella austriaca*.

Możliwość przetrwania węza Eskulapa do lat 50. XX w. wydaje się prawdopodobna, jeśli zwrócimy uwagę, że intensywna eksploatacja tutejszych drzewostanów – które w dalszym ciągu należą do najstarszych na Jurze – rozpoczęła się w okresie powojennym. Lasy, w których był spotykany ten wąż podlegały częściowej ochronie, ponieważ należały do prywatnych właścicieli, a wstęp osób postronnych był przez wiele lat zakazany. Niewątpliwie wszystko to mogło opóźnić zanik wygasającej już populacji.

Przedstawione w tej notatce informacje, choć nadal dość ogólne, mogą jednak nieco wzbogacić naszą wiedzę o stanowisku węza Eskulapa w Złotym Potoku koło Częstochowy. Z całą pewnością bowiem gatunek ten przetrwał tu o kilka dziesięcioleci dłużej, niż sugerują najnowsze źródła (Szynklar, Zemanek 1992, Głowaciński, Szynklar 2001).

Bartosz Skowron

PIŚMIENNICTWO

Bayer J. A. 1948. *O wężu Eskulapa (Elaphe longissima longissima Laur.) w Polsce i potrzebie jego ochrony*. Ochr. Przyr. 18, 95–104.

Głowaciński Z., Szynklar Z. 2001. *Wąż Eskulapa – Elaphe longissima*. W: *Polska czerwona księga zwierząt*. Kręgowce (red. Z. Głowaciński), Ss. 281–283. PWRiL, Warszawa.

Kowalewski L. 1988. *Parki, rezerwaty i pomniki przyrody województwa częstochowskiego*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Częstochowa.

Szynklar Z., Zemanek M. 1992. *Wąż Eskulapa – Elaphe longissima*. W: *Polska czerwona księga zwierząt* (red. Z. Głowaciński), Ss. 235–237. PWRiL, Warszawa.

Taborski A. 1959. *Uwagi na temat węza Eskulapa, Elaphe longissima longissima Laur. 1768, i jego rozszedleniu w Polsce*. Przegl. Zool. 3, 3: 188–189.

Walecki A. 1883. *Materiały do zoogeografii Polski*. Reptilia. Pam. Fizjogr. 3: 330–406.